

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۳۰:۲۰ شبکه دو سیما،

مطالعه‌ای در چهارچوب معناشناسی شناختی

دکتر زهرا نامور ✉، خدیجه امیری پریان*

چکیده

هدف اصلی مقاله حاضر، مطالعه استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۳۰:۲۰ شبکه دو سیما در چهارچوب معناشناسی شناختی است. در این رویکرد، استعاره یک فرایند شناختی عمده در نظام مفهومی زبان است که با استفاده از آن، مفاهیم انتزاعی بر اساس مفاهیم عینی تر درک می‌شوند. از طرفی، کاربرد استعاره در تیتر خبر تلویزیونی، به عنوان اولین نقطه درگیری مخاطب با متن خبر، نوعی فرایند فعال ذهنی است که مقوله‌ای مهم در مطالعات زبان‌شناختی محسوب می‌شود. در پژوهش حاضر تلاش شده است به این پرسش پاسخ داده شود که کاربرد جلوه‌های انواع استعاره‌های مفهومی در تیترهای این بخش خبری چگونه است. برای این منظور تعداد ۶۷ نمونه از تیترهای خبر ۳۰:۲۰ در دی‌ماه ۱۳۹۴ به روش نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب و با روش توصیفی-تحلیلی و براساس نظریه استعاره لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) بررسی شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که استعاره‌های مطرح در نظریه یاد شده، با جلوه‌های مختلف در تیترهای خبری حضور دارند؛ ضمن اینکه برای هر سه نوع استعاره مفهومی ساختاری، هستی‌شناختی و جهت‌ی نیز در تیترهای خبری نمونه‌های مناسبی یافت می‌شود که در این بین استعاره‌های هستی‌شناختی دارای بالاترین میزان وقوع هستند.

کلید واژه‌ها: زبان‌شناسی شناختی، معناشناسی شناختی، استعاره مفهومی، تیترهای خبری، تلویزیون

✉ نویسنده مسئول: دکترای زبان‌شناسی همگانی، استادیار دانشگاه پیام نور

Email: za_nomvar@yahoo.com

* کارشناس ارشد زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه پیام نور

پذیرش نهایی: ۹۵/۵/۱۵

تجدید نظر: ۹۵/۳/۲

تاریخ دریافت: ۹۵/۱/۱۰

DOI: 10.22034/cr.2016.42194.1080

مقدمه

در جامعه امروزی رسانه تلویزیون از طریق گزارش رویدادهای محیط زندگی نقش بسیار مهمی در بالا بردن سطح آگاهی افراد دارد. یک کارکرد مهم تلویزیون، آگاهی‌بخشی و اطلاع‌رسانی از طریق پخش اخبار است. در حال حاضر، از پربیننده‌ترین بخش‌های خبری تلویزیون، اخبار ۲۰:۳۰ شبکه دو سیماست که با رویکردی متفاوت از چهارچوب رسمی اخبار به روایت رویدادها و حاشیه آنها می‌پردازد. همان‌طور که می‌دانیم تیتراژ خبر، به عنوان ویتترین و نام و نشان یک خبر در رسانه‌ها، آن‌خبر را به موجزترین شکل ممکن اعلام می‌دارد. تیتراژ، جوهره یا روح خبر و ماندگارترین بخش آن در ذهن مخاطب است؛ در واقع تیتراژ می‌توان هدایت‌کننده به سوی خبر و هویت‌بخش خبر دانست که در ابتدای اخبار قرار می‌گیرد و با کلمات محدود، پیام خبری را به ذهن مخاطب منتقل می‌کند (نصراللهی، ۱۳۸۲، ص ۱۵۷). از جمله کارکردهای تیتراژ خبری می‌توان به ترغیب مخاطبان برای توجه به خبر؛ بیان پیام خبر به شکلی کوتاه؛ تفکیک مطالب از همدیگر؛ ایجاد تصویری فوری از مضمون مطلب در ذهن مخاطب؛ کمک به زیبا شدن متن خبر و در نهایت، نمایاندن جهت‌گیری رسانه اشاره کرد (شکرخواه، ۱۳۷۹، ص ۵۷). تیتراژ خبر می‌تواند یک جمله باشد و علاوه بر روایت شفاف از رویداد، موضوع را به طور غیرمستقیم و با زبانی جذاب و یا با به‌کارگیری آرایه‌های ادبی ویژه همچون استعاره^۱ مطرح سازد و هرچه بهتر، ذهن مخاطب را درگیر مطلب خبری نماید. در رویکرد شناختی لیکاف^۲ و جانسون^۳ (۱۹۸۰) اهمیت استعاره علاوه بر خلق ساختار جدید سازه زبانی، تولید یک الگوی ذهنی است که درک مفهوم پیام متن بر اساس آن ساماندهی می‌شود. برای مثال، وقتی که از استعاره «وقت طلاست» در متنی استفاده می‌شود، در واقع، از یک مفهوم تجربه مادی و ملموس — طلا — برای بیان یک امر انتزاعی — وقت — و نیز بیان تشابه ارزشمندی هر دو حوزه مفهومی برای القای یک الگوی ذهنی به ذهن مخاطب بهره برده شده است. پس خلاقیت،

1. metaphor

2. Lakoff

3. Johnson

دانش و آگاهی نویسنده از اصول ارتباطی و نوشتاری عامل مهمی در نگارش تیترا خبر و نیز جلب توجه افکار عمومی است. حال که بررسی کارکرد استعاره‌های مفهومی^۱ تبیین جدیدی را از عملکرد ذهن در ادراک رویدادها ممکن می‌سازد و به‌علاوه، تأثیر رسانه تلویزیون در ارائه هرچه کارآمدتر اخبار بر کسی پوشیده نیست، توجه به کارکرد استعاره مفهومی در تیترا خبر تلویزیونی با هدف کشف این عملکرد معنا بخش در این نوع متون ضروری به نظر می‌رسد. پژوهش حاضر، با بهره‌گیری از رویکرد معناشناسی شناختی نشان می‌دهد که معناسازی استعاره در عناوین خبر ۲۰:۳۰ چگونه است.

چارچوب نظری

زبان‌شناسی شناختی^۲ به عنوان یکی از شاخه‌های مهم علوم شناختی رویکردی است که به زبان به عنوان وسیله‌ای برای کشف ساختار نظام شناختی انسان می‌نگرد (گلفام و یوسفی‌راد، ۱۳۸۱، ص ۵۹). معناشناسی شناختی^۳ که یکی از شاخه‌های اصلی زبان‌شناسی شناختی است به بررسی رابطه بین نظام مفهومی ذهن و ساختار معنایی رمزگذاری شده در زبان و نیز ارائه الگوهایی از ذهن آدمی و بازنمایی ساختار مفهومی و مفهوم‌سازی ذهنی می‌پردازد. این شاخه از علم بر این باور است که تکوین مفاهیم زبانی، استعاره و مقوله‌بندی‌های زبانی و ذهنی از پدیده‌های جهان، همگی به عنوان بخشی از روند کلی شناخت آدمی از جهان خارج محسوب می‌شوند. به بیان ساده‌تر در این شاخه از علم، فرایندهای زبانی (از جمله خلق استعاره) زیرمجموعه فرایندهای شناختی در معنای عام آن به شمار می‌آیند (روشن و اردبیلی، ۱۳۹۲، مقدمه). منظور از استعاره فرایندهای زبانی است که در آن ویژگی‌های یک شیء به شیء دیگر نسبت داده می‌شود. به نحوی که چون از شیء دوم سخن می‌رود، گویی با شیء نخست برابر است (هاوکس، ترجمه طاهری، ۱۳۷۷، ص ۱۱) به اعتقاد فتوحی، استعاره بیان تجربه‌هایی را ممکن می‌سازد که در ظرف زبان و دلالت‌های عادی نمی‌گنجد. استعاره به کمک

1. conceptual metaphor

2. cognitive linguistics

3. cognitive semantics

فرایندهای تخیلی اشکالی از ادراک را وارد زبان می‌کند و همراه خود اشکال زبانی تازه‌ای نیز می‌سازد (فتوحی رود معجنی، ۱۳۹۱، ص ۳۴۲). استعاره‌ها با تکیه بر ساختار واژگان و دانش قبلی شکل می‌گیرند. بیشترین بخش طبقه‌بندی و استنباط انسان براساس استعاره‌هاست و بسیاری از مفاهیم بویژه مفاهیم انتزاعی، از طریق انطباق استعاری اطلاعات و انتقال دانسته‌ها از زمینه‌ای به زمینه دیگر نظم می‌یابد (هاشمی، ۱۳۸۹، ص ۲). طبق تعریف دانشنامه بریتانیا «استعاره آرایه‌ای است که مقایسه بین دو چیز مشابه را القا می‌کند». این دیدگاه سنتی از نظر کوچش دارای ویژگی‌های زیر است: الف) استعاره صرفاً برای اهداف هنری مورد استفاده قرار می‌گیرد، ب) استعاره مبتنی بر شباهت میان دو عنصر مقایسه شده است، ج) استعاره کاربرد آگاهانه و ماهرانه نظر است و د) استعاره صنعتی است که بدون آن هم کارمان راه می‌افتد. اما در دیدگاه جدید، استعاره از زبان جدایی‌ناپذیر و عامل خلق واقعیت‌های جدید است. این نظریه معاصر استعاره را نخستین بار لیکاف و جانسون در سال ۱۹۸۰ در کتاب «استعاره‌هایی که با آنها زندگی می‌کنیم» کردند. آنان با دلایل زیر، نگاه سنتی به استعاره را به چالش می‌کشند: الف) استعاره برای درک بهتر مفاهیم به‌کار گرفته می‌شود نه صرفاً برای خلق زیبایی، ب) استعاره اساساً مبتنی بر شباهت نیست، ج) استعاره بدون هیچ تلاشی از سوی عوام در زندگی استفاده می‌شود و مختص افراد خاص (برای مثال، ادبا) نیست و د) استعاره، فقط ابزار تزئینی نیست، بلکه فرایند اجتناب‌ناپذیر تفکر است (ترجمه پوراابراهیم، ۱۳۹۳، ص ۶). آنان استعاره را ابزار مناسبی برای تشخیص چگونگی اندیشیدن و رفتارهای زبانی می‌دانند که دارای مختصات کاملاً نظام‌مند است. نظام تصویری ذهن بر پایه مجموعه‌ای از مفاهیم شکل گرفته است که از تجربه خود او ناشی می‌شوند. حوزه‌های مفهومی ذهنی که منشأ افکار و اعمال ما به شمار می‌آیند، به لحاظ ذات خود استعاری هستند این نظام مفهومی در تبیین واقعیات زندگی دارای نقشی کلیدی هستند و از آنجا که این نظام، ساختار استعاری دارد، شیوه اندیشیدن، تجربه اندوختن و عمل کردن ما نیز امری استعاری به

شمار می‌آید (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ص ۸). این دیدگاه جدید همراه با نوعی الگوبرداری مبدأ به مقصد است. آن حوزه مفهومی عینی‌تر که ما از آن عبارت استعاری را استخراج می‌کنیم تا حوزه مفهومی دیگری را درک کنیم حوزه مبدأ^۱ و حوزه مفهومی ذهنی‌تر را که با این روش درک می‌شود، حوزه مقصد^۲ می‌نامیم. دانستن استعاره مفهومی عبارت است از درک مجموعه تناظرهایی که بین یک جفت مبدأ - مقصد مشخص برقرار است استعاره‌هایی که با این الگوبرداری ساخته می‌شوند، از طریق ساخت‌های مفهومی بنیادین به نام طرح‌واره‌های تصویری^۳ به وجود می‌آیند. به دیگر سخن، استعاره‌های مفهومی می‌توانند هم از دانش زمینه‌ای فرد و هم از انواع مختلف تصویر (نه صرفاً تصویرهای بصری) استفاده کنند. تصویرهای ذهنی یا همان طرح‌واره‌های تصویری دارای ساختاری بسیار عام و کلی هستند. از نظر کوچش تجربیات ملموس اولیه موجب پیدایش طرح‌واره‌های تصویری می‌شوند که مفاهیم انتزاعی را به صورت استعاری ساختاربندی می‌کنند (ترجمه پورا‌براهیم، ۱۳۹۳).

گیرارتس^۴ یکی از ویژگی‌های بنیادین زبان‌شناسی شناختی را دایره‌المعارفی^۵ بودن معنای زبان معرفی می‌کند (۱۹۹۵، ص ۱۱۲). به عبارتی، انواع معانی تحت‌اللفظی، ضمنی و استعاری زبان مورد نظر است. زبان‌شناسان شناختی استعاره را بخشی از سازوکار عمومی کاربران زبان برای درک معانی می‌دانند (سعید^۶، ۱۹۹۷، ص ۱۶). به دیگر سخن، استعاره شیوه‌ای برای تجربه جهان و نیز مفهوم‌سازی، استدلال و استنتاج معنی است. نظریه استعاره مفهومی در تلاش برای کشف رابطه میان استعاره زبانی و شناخت آدمی بر پایه این استدلال است که استعاره نه تنها محدود به متن نوشتاری و گفتاری منظوم نیست بلکه به طور معمول در زبان روزمره به کار می‌رود. آنان با تکیه بر شواهد زبانی روزمره، استعاره‌های مفهومی را به سه دسته استعاره‌های ساختاری^۷، استعاره‌های جهت^۸ و استعاره‌های هستی‌شناختی^۹ تقسیم کرده‌اند. استفاده از مجموعه

1. source domain

2. target domain

3. image schemas

4. Geeraerts

5. encyclopedia meaning

6. Saeed

7. structural metaphor

8. orientational metaphor

9. ontological metaphor

استعاره‌های ساختاری برای درک یک موقعیت به معنای تحمیل ساختار یک پدیده بر آن موقعیت است. برای مثال، در استعاره «بحث جنگ است» این استعاره، ساختار جنگ را که ساختاری درونی و یکپارچه است بر مفهوم بحث تحمیل می‌کند (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰). استعاره‌های جهتی استعاره‌هایی هستند که مفاهیم را بر اساس جهت‌گیری فضایی مانند بالا - پایین سازماندهی و مفهومی می‌کنند. این استعاره‌ها دلخواهی نیستند؛ از تجربیات فیزیکی ما ناشی می‌شوند و بسته به فرهنگ‌های مختلف تغییر می‌کنند. برای مثال، در ذهن انگلیسی‌زبانان «زمان افقی است»، حال آنکه در ذهن گویشوران زبان مندرین چینی «زمان عمودی است» (کوچش، ترجمه پوراابراهیم، ۱۳۹۳). تجربه‌های ما با اشیای فیزیکی، بویژه بدن خودمان نیز پایه شکل‌گیری تنوع وسیعی از استعاره‌های هستی‌شناختی را فراهم می‌کنند (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰). در واقع، وظیفه استعاره هستی‌شناختی صرفاً اعطای یک جایگاه یا وضعیت هستی‌شناختی جدید برای مفاهیم عام مقصد است تا از این طریق، موارد انتزاعی جدید را پدید آورد. به این معنی که ما، تجربه‌هایمان را در قالب اشیاء، اجسام و ظروف درک می‌کنیم (همان). از طرفی، جهانی هم که رسانه‌ها ترسیم می‌کنند، یک مجموعه سازمان‌یافته فرهنگی از مقولات یا مفاهیم کلی است که در فرایند مقوله‌سازی پدیده‌ها و کلیشه‌های ذهنی اجتماع مطرح است؛ نه تجربه درک مستقیم از پدیده (مهدی‌زاده، ۱۳۸۷، ص ۵۱). در ارائه خبر رسانه‌ای، متن تیترو خبری نقش مهمی در جذب و ترغیب مخاطب برای توجه به خبر دارد. یکی از شگردهای مهم برجسته کردن نکته خبری، به‌کار بردن استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبری است؛ بنابراین نتایج معناشناسی را در تحلیل تیترهای خبری نیز که از تجلیات مهم زبانی است، می‌توان به‌کار گرفت. در حوزه رسانه پژوهش‌های اندکی درباره کاربرد استعاره در رسانه صورت گرفته است؛ برای مثال، خسروی (۱۳۹۳) با بررسی استعاره‌شناختی در متون مطبوعاتی نتیجه گرفته است که تصویرسازی ذهنی در مطبوعات برخاسته از تجربیات عینی افراد است. پوراابراهیم (۱۳۹۳) در پژوهش خود با مطالعه استعاره‌های کلامی - تصویری در چند پوستر مناسبی زبان فارسی، به این یافته رسیده است که نقش پیام‌رسانی سازوکار شناختی استعاره، نماد و طرح‌واره تصویری در دو وجه تصویری و کلامی وجود دارد. خزائی و بصائری (۱۳۹۲) نیز در بررسی خود

از استعاره در نظام نشانه‌ای دیداری پوستره‌های عاشورایی به حضور کارکردهای استعاره در سطوح بصری و کلامی نظام نشانه‌ای دیداری دست یافته‌اند. آذربایجانی (۱۳۹۰) با بررسی استعاره‌های ظرف و مظروف در زبان فارسی مطبوعات به بیشترین میزان استعاره‌های جان‌بخشی، جهتی و ظرف و مظروف دست یافته و ترتیبی مقدم (۱۳۸۵) با اعتقاد به این امر که رسانه همان استعاره است، استعاره در روزنامه‌نگاری را یک فرایند شناختی عمده در نظام مفهومی انسان دانسته است.

روش‌شناسی پژوهش

جامعه آماری این پژوهش تعداد ۳۰۰ تیترا خبری است که در بازه زمانی یک ماه (دی‌ماه ۱۳۹۴) از اخبار ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما در ساعات معین، از سوی پژوهشگر تماشا و مطالعه شده است. از این بین، کاربرد جلوه‌های استعاره در ۶۷ نمونه که به طور هدفمند انتخاب شده‌اند، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی بررسی خواهد شد.

تحلیل داده‌ها

بخش زیادی از استعاره‌ها فرهنگ - بنیاد و در هر جامعه‌ای (برای مثال، جامعه ایرانیان) قابل فهم و معنادار برای اعضای همان جامعه هستند. یکی از بخش‌های ادبیات ضرب‌المثل‌هاست. ضرب‌المثل آوردن مطلبی حکیمانه، گفتاری کوتاه و شایع در قالب بیانی کلیشه‌ای، موجز و غنی در متن است که نتیجه آن آرایش کلام و تقویت بینه سخن است (گرکانی، ۱۳۷۷، ص ۴۱). بین دو حیطه استعاره مفهومی و ضرب‌المثل - به عنوان بخشی از حوزه تفکر و فرهنگ - مشابهت‌هایی وجود دارد از جمله: هر دو اغلب بر پایه فرهنگ، اعتقادات جمعی و تجارب افراد خلق می‌شوند و مفاهیم انتزاعی را با استفاده از واژگان و پدیده‌های ملموس‌تر بیان می‌کنند، در هیچ‌یک از آنها ارتباطی بین کلیت معنا و معنای واژگان تشکیل‌دهنده وجود ندارد و در نهایت، هر دو امکان بیان سریع مفاهیم ذهنی برخوردارند (بهمنیار، ۱۳۶۹). از این رو، ضرب‌المثل‌های موجود در

تیتراهای خبری را می‌توان نمونه‌ای از استعاره مفهومی دانست و با بهره‌گیری از رویکرد معناشناسی شناختی ارزیابی کرد. حال برآنیم تا با بهره‌گیری از رویکرد لیکاف و جانسون به تحلیل انواع استعاره‌های موجود در تیتراهای اخبار ۲۰:۳۰ پردازیم. از آنجا که درک جلوه‌های استعاره در سطح مفهومی باید با شناخت معنای عناصر کلامی صورت گیرد، در پژوهش حاضر، کاربرد برجسته نقش زبانی استعاره در تیترا خبری مورد توجه است. در چهار تیترا اول از سفر به عنوان حوزه مبدأ برای مرگ و زندگی که مفاهیم انتزاعی هستند استفاده و مرگ و زندگی در قالب یک سفر مفهوم‌سازی شده است. این تناظر به ما امکان می‌دهد با استفاده از دانشی که درباره سفر داریم، درباره زندگی و مرگ بیندیشیم و سخن بگوییم (لیکاف، ۱۹۹۳، ص ۲۰۶). توجه به ویژگی‌های جسمانی و اندام‌های بدن یکی دیگر از حوزه‌های شناختی انسان است که به عنوان حوزه مبدأ در بسیاری از استعاره‌های ساختاری نقش دارد. انتخاب واژگانی که به بدن ما مربوط می‌شود، به جای واژه‌های ذهنی‌تر سبب می‌شود تا کاربرد استعاری به چندمعنایی واژه‌های مربوط به بدن انسان بینجامد (صفوی، ۱۳۸۷، ص ۳۲۵). از دیگر استعاره‌های ساختاری، زمان به‌مثابه مکان و زمان به‌مثابه ظرف است که در آنها مفهوم زمان گسترش استعاری می‌یابد و در جایگاه مفاهیم مکان و ظرف به‌کار می‌رود. نمونه‌ها:

جدول ۱. انواع استعاره‌های ساختاری

انواع استعاره	تیتر خبری حاوی استعاره	حوزه مبدأ	حوزه مقصد	توضیحات
زندگی و مرگ سفر است.	وقتی می‌شه خلاف جهت زندگی شنا کرد (خبر درباره فردی است که اعضای داخلی بدنش خلاف جهت سایر افراد است برای مثال، قلبش در سمت راست بدنش قرار دارد).	رودخانه	زندگی	مفهوم‌سازی «زندگی» مانند مسیر رودخانه که حوزه مبدأ «شنا کردن» (البته در اینجا در خلاف جهت) در این مسیر رو به حوزه مقصد مشخصی - زندگی کردن - در جریان است.
	سفر آخرت، آخرین سفر طبیعت‌گرد معروف (خبر فوت محمدعلی اینانلو، تهیه‌کننده برنامه‌های مستند صداوسیما)	سفر	زندگی	در اینجا پایان یافتن سفر زندگی و آغاز سفر مرگ نمود استعاری دارد.
	خواندن غزل خداحافظی در مراسم شعرخوانی (خبر حمله گروهک وهابی به دانشگاه باچاخان پاکستان در مراسم شعرخوانی و کشته شدن ۳۰ نفر از دانشجویان و استادان)	غزل خداحافظی	پایان یافتن زندگی	«پایان یافتن سفر زندگی» با استعاره «غزل خداحافظی» بیان شده است.
استعاره‌های اعضای بدن سر قلب	طلب میلیاردی که برق سه فاز را از سر صنعت برق پراند (خبر شگفتی شدید وزارت نیرو از طلب میلیاردی پیمانکاران از وزارت نیرو)	برق از سر پریدن	بسیار متعجب و شگفت‌زده شدن از خبری	استعاره «سر» و انطباق «برق از سر صنعت برق پریدن» به عنوان حوزه مبدأ با حوزه مقصد «متعجب و شگفت‌زده شدن از خبر غیرمنتظره»
	حکایت کاسبانی که مغازه‌شون رو با سر گردنه اشتباه گرفته‌اند. (خبر گرانی میوه، شیرینی و آجیل در شب یلدا و برخورد تعزیرات با کاسبان گرانفروش)	سرگردنه	محل زورگیری	نظام فرهنگی در کنار تجربه‌های زیستی انسان، موجب خلق یک مدل فکری، زبانی و عملی می‌شود. استعاره «زیاد، بالا است» با کاربرد حوزه مبدأ

<p>«سر» به عنوان بالاترین عضو بدن در «سرگردنه» نمود می‌یابد. با تشبیه «مغازه» به واژه «سرگردنه» از حوزه مبدأ «دزد سر گردنه» برای بیان حوزه مقصد «زورگیری» و «بی انصافی» استفاده شده است.</p>					
<p>کاربرد ضرب‌المثل و انطباق حوزه مبدأ «بی کلاه ماندن سر» با حوزه مقصد «ترسیدن» و «بی نصیب ماندن» از خواسته‌ای که در حد و لیاقت فرد / نهاد است.</p>	<p>بی نصیب ماندن</p>	<p>سر بی کلاه</p>	<p>وقتی سر تاکسیرانی بی کلاه ماند (خبر بی نصیب ماندن تاکسیرانی از وام ۲۵ میلیون تومانی به دلیل بدقولی کارخانه-های سایپا و ایران خودرو)</p>		
<p>انطباق حوزه مبدأ «زمزمه دم گوش» با حوزه مقصد مفهوم «احتمال انجام کاری در آینده» (در اینجا پرداخت وام پست بانک به روستاییان)</p>	<p>احتمال</p>	<p>زمزمه دم گوش</p>	<p>زمزمه‌های یک وام ویژه دم گوش روستاها (خبر اعطای وام کم- بهره به روستاییان در پست بانک)</p>	<p>گوش</p>	
<p>اشاره به شعر حافظ: معاشران گره از زلف یار باز کنید شی خوش است بدین قصه‌اش دراز کنید و انطباق حوزه مبدأ «گره در گره زلف» با حوزه مقصد «ایجاد مشکلات و اتفاقات ناخوشایند در پی تحریم‌ها»</p>	<p>ایجاد مشکلات پی‌درپی</p>	<p>گره در گره</p>	<p>گره در گره زلف تحریم‌ها (خبر درخواست وکیل بابک زنجانی، متهم نفتی مبنی بر به تعویق افتادن پرداخت بدهی‌های موکلش به دلیل تحریم‌ها)</p>	<p>زلف</p>	

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۵۹

<p>تناظر حوزه مبدأ «مشت» مانند «ظرف پر و در آستانه لبریز شدن» با حوزه مقصد «آمادگی بسیار داشتن» و «پیش‌بینی اتفاقی قریب الوقوع» - (احتمال بسیار زیاد بارش برف و باران)</p>	<p>آمادگی زیاد برای انجام کاری</p>	<p>مشت پر</p>	<p>مشت زمستان پر از برف و باران (خبر ورود سامانه بارشی قوی به آسمان ایران)</p>	<p>مشت</p>	
<p>استعاره کمر - به عنوان یک عضو بدن - و انطباق حوزه مبدأ و عینی «خم شدن کمر زیر بار سنگین» با حوزه مقصد «تحمل فشار زیاد»</p>	<p>تحمل فشار زیاد</p>	<p>خم شدن کمر</p>	<p>خم شدن کمر فولاد زیر بار رکود بازار (خبر تعطیلی کارخانه فولاد زنجان در اثر رکود بازار)</p>	<p>کمر</p>	
<p>«دهن» (شکل کوتاه شده دهان) - به عنوان یک عضو بدن و انطباق حوزه مبدأ «دهان کجی» (نوعی ادا و شش‌کلک درآوردن) با حوزه مقصد «بی‌توجهی» تاجران خارجی به اعمال محدودیت ویزا برای آنان از سوی دولت امریکا و ورود مسئولان دیپارتمان توسعه تجارت دانمارک به ایران</p>	<p>بی‌توجهی</p>	<p>دهان کجی</p>	<p>دهن کجی به قانون محدودیت ویزا (خبر بی‌توجهی تاجران خارجی به اعمال محدودیت ویزا برای آنان توسط دولت امریکا و ورود مسئولان دیپارتمان توسعه تجارت دانمارک به ایران)</p>	<p>دهان</p>	

<p>کاربرد عبارت عرفانی «چله‌نشینی» به معنای چهل روز تمام عبادت و اخلاص در بندگی خدا و استعاره «پا» به عنوان یکی از اعضای بدن، تناظر حوزه مبدأ «چهل روز نشستن» - فاصله چهل روز بین پخش خبر و انتخابات مجلس - با حوزه مقصد «تمام و کامل پرداختن» به انتخابات</p>	<p>تمام و کامل پرداختن به کاری</p>	<p>نشستن پای...</p>	<p>چله‌نشینی ۳۰:۲۰ پای اخبار انتخابات، ۴۰ روز مونده به هفتم اسفند (اخباری از انتخابات در حالی که ۴۰ روز تا برگزاری آن باقی مانده است).</p>		
<p>کاربرد استعاره «پا» به عنوان یک عضو بدن و تناظر حوزه مبدأ «پا گذاشتن روی کابل» و حوزه مقصد «مانع شدن از عمل ناپسند» و اعمال محدودیت بر این شبکه‌ها از سوی وزارت اطلاعات</p>	<p>اعمال محدودیت</p>	<p>پا گذاشتن روی...</p>	<p>پای وزارت اطلاعات روی کابل شبکه‌های اجتماعی غیراخلاقی (خبر اقدامات وزارت اطلاعات علیه شبکه‌های اجتماعی غیراخلاقی).</p>	<p>پا</p>	
<p>انطباق حوزه مبدأ «قلب» با حوزه مقصد «مرکز اصلی اقدامات» علیه رژیم اسرائیل و همسویی این تناظر با رسالت وزارت بهداشت در درمان مشکلات جسمی جامعه از جمله مشکلات قلبی</p>	<p>مرکز و کانون اصلی اقدامات</p>	<p>قلب</p>	<p>وزیر بهداشت در قلب مقاومت (خبر سفر وزیر بهداشت به لبنان)</p>		
<p>مفهوم مبدأ «کانال» که یک مکان عبوری است با مفهوم مقصد «زمان» متناظر شده است. البته واژه «کیمیا» هم ارجاع به</p>	<p>زمان</p>	<p>کانال</p>	<p>گذر از کانال زمان؛ کیمیا از فردا ۲۳ سال پیرتر میشه (خبر درباره پخش قسمت دوم سریال «کیمیا» که درباره وقایع محدوده زمانی ۲۳ سال بعد از پخش اول است).</p>	<p>زمان به‌مقابله مکان</p>	

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۶۱

سریال و هم ارجاع به بازیگر نقش اول فیلم دارد که در جریان عبور از این کانال پیرتر می‌شود.				
آرایه تشبیه «روز بدون گردوخاک» به «کارت پستال» به کار رفته و واژه «پشت سر» مفهوم و نشانگر مکانی است که بسط استعاری دارد و با توجه به قید زمان «فردا» در حوزه زمان به کار رفته است.	زمان	پشت سر	تهرانی‌ها هم فردا را به صورت یک روز کارت پستالی پشت سر می‌گذارند. (خبر ورزش باد و بارش باران و رفع آلودگی‌ها در برخی از شهرها از جمله تهران)	
نمود ضبط این لحظه درون استعاره‌ای از ظرف «لحظه شکار شکارچی»	زمان	ظرف لحظه	شکار شکارچی در لحظه شکار (خبر ضبط اتفاقی لحظه «شکار یک شکارچی» به هنگام ضبط لحظات دیدنی)	
استعاره «وقت اضافه» - که مفهومی در بازی فوتبال و به معنای تمدید بازی در دقایق اضافی است - به عنوان ظرف ثبت نام نمود یافته است.	تمدید زمان	ظرف وقت اضافه	ثبت نام انتخابات مجلس در وقت اضافه (خبر درباره تمدید ثبت نام انتخابات مجلس تا ساعت ۹ شب)	زمان به مثابه ظرف

در استعاره‌های جهتی بالا / پایین، انسان با معیار قرار دادن جسم خود یا اشیای پیرامونش، وضعیت و موقعیت پدیده‌ها را نسبت به آنها می‌سنجد و تعیین می‌کند که در وضعیتی بالاتر، پایین‌تر و یا هم سطح قرار گرفته‌اند. این استعاره‌ها عموماً با جهات اصلی مورد استفاده انسان، مانند بالا/پایین، پشت / جلو سروکار دارند. در استعاره جهتی بالا/پایین، جهت بالا با ویژگی‌های مثبت و جهت پایین با ویژگی‌های منفی همراه می‌شود. نمونه‌ها:

جدول ۲. انواع استعاره‌های جهت‌ی

نوع استعاره	تیتیر خبری حاوی استعاره	حوزه مبدأ	حوزه مقصد	توضیحات
استعاره جهت‌ی	در راه بودن یک وام پانصد تا یک میلیارد تومانی برای بلند- کردن تعاونی‌های زمین خورده (خبر کمک دولت به تعاونی‌های ورشکست شده)	جهت بالا جهت پایین	موفقیت قریب- الوقوع پس از رفع مشکلات موجود در انجام کاری بروز مشکلات و نبود موفقیت	انطباق حوزه مقصد «موفقیت و پیروزی» با استعاره جهت‌ی بالا (بلند کردن تعاونی‌ها) و مفهوم مقصد «شکست» با استعاره جهت‌ی پایین (تعاونی- های زمین خورده)
استعاره جهت‌ی	تلاطم بورس چین بازارهای سرمایه آسیا را غرق کرد (خبر مربوط به کاهش ارزش سهام و پایین آمدن شاخص بورس آسیا در پی سقوط بورس چین)	جهت بسیار پایین	کاهش بسیار ارزش کاری	تناظر مفاهیم مبدأ «دریای متلاطم» و «قربانیان این دریا» با مفاهیم مقصد «نوسانات» (بورس چین) و «بازارهای سرمایه آسیا» و نمود کاهش شاخص بورس آسیا با استعاره جهت‌ی «پایین» تا حد غرق شدن
استعاره جهت‌ی	آب رفتن یا نرفتن وام ۱۰ میلیونی خرید کالا؛ مسئله این است (خبر احتمال کاهش وام ۱۰ میلیونی خرید کالا تا حد ۶ میلیون)	جهت پایین	کاهش ارزش کاری	انطباق حوزه مبدأ «آب رفتن» و «کمتر شدن» (متراژ پارچه) با حوزه مقصد «کمتر شدن وام کالا» از طریق استعاره جهت‌ی پایین

در استعاره‌های هستی‌شناختی، مفاهیم انتزاعی به‌مثابه ماده یا شیء فیزیکی و ظرف تلقی می‌شود. از این رو، تجربه‌های ما با اجسام و اشیای فیزیکی بویژه بدنمان، ما را قادر می‌سازند پدیده‌های غیرجسمانی را مانند اشیای جسمانی درک کنیم. به باور

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیتربهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۶۳

لیکاف سه نوع استعاره هستی‌شناختی وجود دارد: در استعاره پدیده‌ای / مادی ما مفاهیم انتزاعی را مانند پدیده‌های مادی در نظر می‌گیریم مانند عبارت «باید با تورم مقابله کنیم» که در آن به تصویر کشیدن تورم به عنوان یک پدیده این امکان را می‌دهد که به آن اشاره کنیم یا آن را مانند یک عامل در نظر بگیریم (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ص ۲۶). در استعاره ظرف، پدیده‌ها و اشیا فاقد حجم و برون و درون، مانند ظرف دارای حجم در نظر گرفته می‌شوند شخصیت‌بخشی، نوع سوم استعاره هستی‌شناختی است که در آن به اشیا و امور، خصوصیات انسانی داده می‌شود (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ص ۳۵). در شخصیت‌بخشی یک مفهوم انتزاعی به گونه‌ای نمود دارد که گویی موجود زنده دارای قدرت اثربخشی است (گلفام، یوسفی‌راد، ۱۳۸۱، ص ۵۰). نمونه‌ها:

جدول ۳. انواع استعاره‌های هستی‌شناختی

نوع استعاره	تیترب خبر حاوی استعاره	حوزه مبدأ	حوزه مقصد	توضیحات
پدیده‌ای یا مادی	چرب شدن قیمت ۶ درصدی لبنیات (خبر مجوز افزایش ۶ درصدی قیمت لبنیات از اول دی‌ماه)	چرب شدن	افزایش کیفیت	«قیمت» مانند پدیده‌ای مادی (همچون خود لبنیات) تلقی شده که می‌تواند چرب شود. عبارت «چرب شدن» به معنی «افزایش روغن و مزه غذا» ست که با بهره‌گیری از صنعت کنایه مفهوم رویدادی تلخ و ناخوشایند را به ذهن متبادر می‌کند چراکه به نظر نمی‌رسد حوزه مبدأ «چرب شدن» و انطباق آن با حوزه مقصد «افزایش قیمت» برای مصرف‌کنندگان خوشایند باشد!!!

<p>در این تیتیر که حاوی توالی و زنجیره‌ای از رویدادها و نیز رنگ واژه‌هاست، «پاییز» و نیز «وضعیت» نمود پدیده‌ای مادی را دارند که می‌تواند دارای رنگ باشد. در این بین، انطباق حوزه مبدأ رنگ خاکستری (رنگی بین سفید و سیاه) و نیز رنگ نارنجی (رنگی بین سفید و قرمز) با حوزه مقصد (شرایط نه چندان بحرانی) به القای پیام متن کمک کرده است.</p>	<p>شرایط نه چندان بحرانی</p>	<p>پاییز و وضعیت نارنجی</p>	<p>پاییز رنگ عوض کرد، آسمان خاکستری شد، وضعیت نارنجی (خبر درباره آلودگی شدید هوا، تعطیلی مدارس، توقف فعالیت برخی از کارخانجات شن و ماسه و فروخته نشدن آرم طرح ترافیک است).</p>	
<p>نمود «وضعیت» به‌مثابه پدیده مادی که رنگ قرمز دارد، انطباق حوزه مبدأ رنگ واژه «قرمز» با حوزه مقصد «شرایط بحرانی» عامل</p>	<p>شرایط بحرانی</p>	<p>وضعیت سرخ</p>	<p>سرخ شدن وضعیت سیب‌زمینی‌کاران در لرستان (خبر مربوط به ناموفق بودن کشاورزان لرستانی در فروش سیب‌زمینی به دولت و دپوی آن در انبارهاست).</p>	
<p>«عرضه و تقاضا» به عنوان شیء مادی یعنی «دو کفه یک ترازو» و تناظر بین حوزه مبدأ و عینی بالا و پایین بودن دو کفه ترازو» و حوزه مقصد «نبود برابری و توازن» (در اینجا میزان عرضه و تقاضای گوشت مرغ) و پیامد منفی آن (گالایه اتحادیه‌های مرغداری) در نظر گرفته شده است.</p>	<p>نبود برابری و توازن</p>	<p>ترازوی نامیزان</p>	<p>وقتی میزان نبودن ترازوی عرضه و تقاضا در تولیدی‌های زیـــــــان ده، داد اتحادیه‌های مرغداری را درآورده (خبری درباره سوء مدیریت در قیمت‌گذاری گوشت مرغ)</p>	

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیتراهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۶۵

<p>نمود استعاری «سلامتی» مانند شیء قابل پس‌انداز و انطباق حوزه مبدأ «بانک» و کارکرد آن در پس‌انداز پول به عنوان دارایی گران‌بها با حوزه مقصد «حفظ سرمایه ارزشمند سلامتی در مکانی امن»</p>	<p>مکانی امن برای حفظ سرمایه</p>	<p>بانک</p>	<p>بانکی برای پس‌انداز سلامتی (خبری درباره معرفی بانک خون‌بند ناف رویان)</p>
<p>تناظر حوزه مبدأ «رنگ سیاه» با حوزه مقصد «آشفتنگی و بی‌نظمی» به معنای تباہ و ضایع شدن عمر و تلقی «روزگار» به عنوان پدیده‌ای مادی و سیاه‌رنگ و نیز کاربرد تضاد رنگ واژگان «سپید» و «سیاه» در زیبایی متن</p>	<p>تباہی و نابودی</p>	<p>رنگ سیاه</p>	<p>وقتی روزگار سپیدان فارس سیاه می‌شه (خبر کوه‌خواری در منطقه سپیدان فارس)</p>
<p>تناظر حوزه مبدأ عینی «دیوار» با حوزه مقصد «مانع‌تراشی، بی‌اعتنایی و بی‌توجهی»</p>	<p>بی‌توجهی</p>	<p>دیوار</p>	<p>حکایت آجرهایی که پشت دیوار بی‌توجهی مسئولان گیر کرده‌اند.</p>
<p>«رکود» پدیده‌ای مادی است که می‌تواند بیاید و برود. این نمود زبانی به واسطه تناظر حوزه مبدأ کمتر عینی «تعطیلی کارخانه چینی» با حوزه انتزاعی مقصد «رکود و کساد» مفهوم‌سازی شده است.</p>	<p>کساد بازار</p>	<p>تعطیلی کارخانه</p>	<p>رکود چینی هم رسید (خبری درباره توقف تولید و فروش کارخانه تولید چینی در ایران)</p>

	اطلاع‌رسانی قطره‌چکانی نفتی‌ها از سناریوی بنزین سه نرخ (خبر ارائه نشدن اطلاعات کافی در خصوص طرح بنزین سه نرخ از سوی وزارت نفت)	قطره‌چکان	ارائه کم‌چیزی	«اطلاع‌رسانی» مانند ماده‌ای نمود یافته است که می‌توان با قطره‌چکان مقدار کم آن را اندازه گرفت. به عبارتی، انطباق حوزه مبدأ «قطره‌چکان» با حوزه مقصد «ارائه کم اطلاعات» در این مفهوم‌سازی دخیل بوده است.
	یویوی تحریم، بازی جدید امریکا با ایران (خبر به تعویق افتادن رفع تحریم‌ها از سوی امریکا به بهانه مقابله با توان موشکی ایران)	یویوی	حرکت متغیر	«تحریم» مانند شیء «یویوی» در نظر گرفته شده است. در واقع، تطابق حوزه مبدأ «یویوی» و حوزه مقصد «حرکت متغیر و پر نوسان» در متن قابل استنتاج است.
	نو شدن سال به رنگ وحشت (خبر تدابیر شدید امنیتی در غرب برای پیشگیری از عملیات تروریستی در سال نو میلادی)	رنگ وحشت	احساس ناامنی و ترس	«سال» پدیده‌ای مادی است که می‌تواند نو یا کهنه و همچنین دارای رنگ باشد. البته انطباق حوزه مبدأ انتزاعی «رنگ وحشت» با حوزه مقصد «احساس ترس و ناامنی» در این تیتیر کارکرد شناختی یافته است.

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیتراهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۶۷

<p>در نظر گرفتن «رو» به عنوان پدیده مادی سیاه یا سفید، تناظر حوزه‌های مبدأ رنگ «سیاه» و «سفید» به ترتیب با حوزه‌های مقصد «بی‌تدبیری‌ها» و «درست عمل کردن» و کاربرد تضاد رنگ واژه‌های «سیاه» و «سفید»</p>	<p>بی‌تدبیری‌ها درست عمل کردن</p>	<p>رنگ سیاه رنگ سفید</p>	<p>اگر دولت پرونده سیاه آلودگی- های هوا را به شهرداری تهران بسپاره، شهرداری ازش روسفید در میاد (شهردار: هوای ساکن در سراسر تهران وجود دارد و شهرداری مقصر نیست).</p>	
<p>نمود استعاری «قراردادها» به مثابه جسم دارای کالبد، تناظر بین حوزه مبدأ «کالبدشکافی» و حوزه مقصد «بررسی» و واکاوی دقیق دلایل انعقاد قراردادها» و نیز تناظر دیگری بین حوزه مبدأ «چراغ سبز» و حوزه مقصد «اجازه کار دادن به دیگران» در بیان دلایل این امر</p>	<p>واکاوی دقیق علل کاری اجازه کاری را به دیگران دادن</p>	<p>کالبدشکافی چراغ سبز</p>	<p>کالبد شکافی قراردادهای نفتی؛ چراغ سبز صنعت نفت به حضور شرکت‌های خارجی یا مقاومتی در مقابل توان داخلی؟ (خبری درباره دلایل انعقاد قراردادهای جدید نفتی با شرکت‌های خارجی)</p>	
<p>«داغ دل» که اصطلاحی به معنای درد و رنج طولانی‌مدت (رانندگان تاکسی) است مانند پدیده‌ای مادی نمود یافته که می‌تواند تازه (یادآوری) و موجب تألم مجدد) شود. همچنین کاربرد واژگان متضاد (کهنه و تازه) به خوبی پیام مورد نظر را (موضوعی که بارها مطرح شده ولی به نتیجه نرسیده است) به ذهن مخاطب متبادر می‌کند.</p>	<p>یادآوری و مجدداً متألم شدن</p>	<p>داغ دل تازه شدن</p>	<p>دست گذاشتن روی سوژه کهنه‌ای که داغ دل رانندگان تاکسی‌های فرسوده را تازه می‌کند (خبری در خصوص موضوع تکراری و کهنه رانندگانی که برای امرار معاش دست به کارهایی غیر از رانندگی می‌زنند).</p>	

<p>آتش حادثه در خرمن میدان پارس جنوبی (خبر آتش‌سوزی یکی از میادین پارس جنوبی)</p>	<p>آتش میدان نفت</p>	<p>حادثه عظیم محل انبار کالایی به مقدار زیاد</p>	<p>حوزه مبدأ و عینسی «آتش» با حوزه مقصد و انتزاعی «حادثه» و حوزه مبدأ «میدان (نفت)» با حوزه مقصد «خرمن» (به معنای محل انبار کالایی به مقدار زیاد) تناظر و به عبارتی، نمود مادی دارند.</p>
<p>روزگار سیاه طلای سیاه</p>	<p>رنگ سیاه</p>	<p>اوضاع نابسامان</p>	<p>نمود «روزگار» به مانند پدیده‌های مادی و سیاه‌رنگ و انطباق آن با حوزه مقصد «اوضاع نابسامان» (کاهش فروش نفت). کاربرد واژه «سیاه» اول در حوزه مفهومی «شرایط بد» و واژه «سیاه» دوم در مفهوم صفت رنگ واژه</p>
<p>تلاش دولت برای کاشتن بذر حمایت از برنج‌کاران (خبری درباره پشتیبانی دولت از برنج‌کاران)</p>	<p>کاشتن بذر</p>	<p>آغاز به کار مفید کردن</p>	<p>نمود استعاری «حمایت کردن» مانند گیاهی که بذر دارد و کاشته می‌شود، تطابق حوزه مبدأ «کاشتن بذر» و حوزه مقصد «آغاز به کار مفید کردن» و نیز همخوانی آن با دیگر واژگان حوزه کشاورزی مانند «برنج‌کاران»</p>
<p>«سرزده» امشب که یک پارک را در پایتخت پاتوق کرده، این بار امید را از این پارک به ارمغان آورده (پاکسازی یکی از پارک‌های پایتخت از وجود معتادان و رفع مشکلات اهالی منطقه)</p>	<p>ارمغان امید</p>	<p>احتمال خبر خوب</p>	<p>«امید» مانند کالایی مادی در نظر گرفته شده که می‌توان آن را به ارمغان آورد و درواقع، با حوزه مقصد «آمدن خبرهای خوب» تناظر و انطباق معناشناختی پیدا کرده است.</p>

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۶۹

<p>نمود «بیمه» مانند پدیده مادی «چتر» و تطابق حوزه مبدأ «چتر» و کارکرد مراقبتی آن به هنگام باران و برف با حوزه مقصد «حمایت و پشتیبانی»</p>	<p>حمایت و پشتیبانی</p>	<p>چتر</p>	<p>باز شدن چتر بیمه بر سر رانندگان تاکسی (خبر بیمه تأمین اجتماعی رانندگان تاکسی)</p>
<p>«فساد» مانند پدیده مادی «آتش» در نظر گرفته شده و حوزه مبدأ «آتش» با حوزه مقصد «فساد» برای این مفهوم‌سازی منطبق شده است.</p>	<p>فساد</p>	<p>آتش</p>	<p>آتش فساد در فیفا این بار دامن دبیر کل را گرفت (شیوع فساد مالی در فیفا تا حد دبیر کل)</p>
<p>نمود «قیمت» به عنوان یک موجود مادی دارای کرک و پر و نیز انطباق معنایی حوزه مبدأ «ریختن پر مرغ» با حوزه مقصد «کم شدن ارزش چیزی»</p>	<p>کم شدن ارزش چیزی</p>	<p>ریختن پر مرغ</p>	<p>وقتی کرک و پر قیمت مرغ می‌ریزد (خبر گلایه مرغداران در پی کاهش قیمت مرغ)</p>
<p>نمود «طلسم» به مانند پدیده‌ای مادی و شکستی و نیز تناظر معنایی حوزه مبدأ «طلسم شکستن» با حوزه مقصد «مشکلات کار دشواری را رفع کردن»</p>	<p>رفع مشکلات کار سخت</p>	<p>طلسم شکستن</p>	<p>طلسم تعیین قیمت خوراک پتروشیمی‌ها شکست (تعیین قیمت خوراک پتروشیمی‌ها بعد از مدت‌ها)</p>
<p>«برجام» مانند ماشینی که دارای چرخ و در حال حرکت است، مفهوم‌سازی شده و انطباق بین حوزه مبدأ «چوب لای چرخ» و حوزه مقصد «اشکال‌تراشی و جلوگیری از پیشرفت کار» برقرار شده است.</p>	<p>اشکال‌تراشی و جلوگیری از پیشرفت کار</p>	<p>چوب لای چرخ گذاشتن</p>	<p>امریکا دوباره چوب لای چرخ برجام گذاشت (خبر مصوبه کمیته روابط خارجی مجلس نمایندگان امریکا درباره لغو نشدن تحریم‌ها)</p>

<p>حوزه مبدأ «بوس» مانند پدیده‌ای نمود دارد که قرمز پوش می‌شود و با حوزه مقصد «تشدید وضعیت بحرانی» (کاهش ارزش سهام) تناظر دارد.</p>	<p>تشدید وضعیت بحرانی</p>	<p>قرمز پوش شدن</p>	<p>بوس اروپا قرمز پوش شد؛ بحران اقتصادی بالا گرفت (خبر کاهش شدید ارزش سهام اروپا)</p>	
<p>حوزه مقصد «راه» به صورت «ظرفی» به عنوان حوزه مبدأ نمود یافته است که میانه دارد و با حوزه مقصد «در حال انجام بودن» منطبق است.</p>	<p>در حال انجام بودن کار</p>	<p>میانه راه</p>	<p>لایحه بودجه در میانه راه پاستور - بهارستان</p>	
<p>حوزه مبدأ «مرزهای کشور» مانند ظرفی است که «در» ی کاملاً باز دارد و با حوزه مقصد «اجازه بدون قید و شرط به ورود» کالای قاچاق منطبق است.</p>	<p>ورود بی‌قیدوشرط همه‌چیز</p>	<p>مرزهای باز</p>	<p>وقتی در مرزهای کشور به روی کالای قاچاق چار طاق باز</p>	
<p>نمود بخش «سایه‌روشن» اخبار ۲۰:۳۰ به عنوان ظرف حاوی محتویاتی از جمله اخبار نفت سیاه و شیر سفید و انطباق این حوزه مبدأ عینی با حوزه مقصد مفهوم «حضور همه انواع موضوعات» و نیز کاربرد تضاد واژگان «سایه‌وسفید» و همخوانی آن با عنوان این بخش از خبر «سایه‌روشن»</p>	<p>حضور انواع موضوعات اصلی و فرعی</p>	<p>سایه‌روشن</p>	<p>از سیاهی نفت تا سفیدی شیر در «سایه‌روشن» های این هفته</p>	<p>ظرف</p>

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۷۱

<p>(آقای) علمی از دریادل‌هایی گفته که ۲۹ سال قبل در چنین روزهایی دل به دریای ایشار و شهادت زدند: «آنها رفتند تا درهای نفوذ را ببندند» (خبر تشییع شهدای غواص)</p>	<p>درهای باز</p>	<p>احتمال بروز پنهانی خطرات و تهدیدها</p>	<p>در این تیتر که کارکرد عاطفی و احساسی دارد «نفوذ دشمنان» (اشاره به هشدار مقام معظم رهبری) همچون شیء دانسته شده که در دارد و این در باید همیشه بسته باشد. این حوزه مبدأ با حوزه مقصد «احتمال بروز پنهانی خطرات و تهدیدها» از سوی بدخواهان متناظر است.</p>
<p>دل پردرد کارگردان فیلم محمد رسول‌الله از نامهربانی به پیامبر مهربانی‌ها (خبر ناموفق ماندن فیلم «محمد رسول‌الله» در کسب جایزه اسکار)</p>	<p>دل پردرد</p>	<p>دلخوری بسیار از کسی یا کاری</p>	<p>«دل» همچون ظرفی نمود دارد که پر از درد می‌شود. حوزه مبدأ «دل پردرد» متناظر با حوزه مقصد «گلایه و دلخوری بسیار داشتن از کسی» است.</p>
<p>چاه‌کن همیشه ته چاه است (کسری بودجه ۷۹ میلیارد یورویی عربستان در ادامه کاهش قیمت جهانی نفت از سوی این کشور)</p>	<p>چاه چاه‌کن</p>	<p>مشکل‌گشائی بدخواه دیگران</p>	<p>«چاه» خود‌کننده عربستان ظرفی دارای «ته» است. این حوزه مبدأ عینی با حوزه انتزاعی مقصد «مشکل و گرفتاری» و نیز حوزه مبدأ «چاه‌کن» با حوزه مقصد «بدخواه دیگران» (در اینجا کشور عربستان) منطبق است.</p>
<p>روزهای پرتلاطم زمستانی (خبری درباره بارش‌های جدید آسمانی)</p>	<p>پرتلاطم</p>	<p>نوسانات و تغییرات بسیار</p>	<p>حوزه مبدأ «روز» به مانند ظرفی پر نمود استعاری یافته و «این ظرف پر» با حوزه مقصد «نوسانات و تغییرات بسیار» در تناظر است.</p>

<p>بعضی‌ها شاید دارن توی یه هوای دیگه نفس می‌کشن</p>	<p>توی یه هوای دیگه نفس کشیدن</p>	<p>بی‌خیال مردم بودن</p>	<p>«بعضی‌ها» کنایه به مسئولان در خصوص بی‌توجهی آنان به مسئله آلودگی هواست حوزه مبدأ «هوا» به مانند ظرفی نمود یافته است که می‌توان داخل آن نفس کشید و نیز منطبق با حوزه مفهومی «بی‌خیال مردم بودن» است.</p>
<p>اما «خارج از گود» این هفته بیشتر تو گود والیبال و فوتبال جا خوش کرده. (خبر مربوط به بخش «خارج از گود»)</p>	<p>جا خوش کردن</p>	<p>تمرکز بسیار داشتن بر موضوعی - خاص</p>	<p>نمود «والیبال و فوتبال» به عنوان ظرف گود، انطباق حوزه مبدأ «جا خوش کردن» در گود والیبال و فوتبال» با حوزه مقصد «تمرکز داشتن بر موضوعی خاص» و کارکرد زیبایی‌شناختی تضاد واژگانی «خارج از گود» و «تو گود»</p>
<p>رازی در جشن نودسالگی، پر از انرژی جوانی (خبر رونمایی از واکسن جدید دام برفکی)</p>	<p>رازی نودساله</p>	<p>سرشار بودن از تجربه و قدرت</p>	<p>نمود حوزه مبدأ انستیتو «رازی» مانند «ظرف پر»، کاربرد کنایه در تطابق این حوزه مبدأ «نودساله» با حوزه مقصد «سرشار بودن از انرژی و تجربه و قدرت» و نیز تضاد پرمعنا و زیبا در واژگان «نودسالگی» و «جوانی»</p>
<p>وقتی کارگران معدن چمستان در پیچ و خم روزگار از کار بیکار می‌شن</p>	<p>پیچ و خم</p>	<p>مشکلات / فراز و نشیب‌های متعدد</p>	<p>تناظر حوزه مبدأ «روزگار» به عنوان ظرف پیچ و خم‌دار با حوزه مقصد «مشکلات / فراز و نشیب‌های متعدد» معدن چمستان (به معنی منطقه پیچ‌دار)</p>

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۷۳

<p>اسکار ۲۰۱۶ به محمد رسول‌الله ایمان نیاورد</p>	ایمان نیاوردن	نپذیرفتن	<p>در نظر گرفتن ویژگی انسانی «ایمان آوردن» برای «اسکار»</p>	شخصیت‌بخشی
<p>هوا بس ناجوانمردانه آلوده است.</p>	هوای بسیار آلوده	ناجوانمرد و آزاردهنده	<p>کاربرد ویژگی منفی انسانی «ناجوانمردی» برای «هوا» و تناظر بین حوزه مبدأ «هوای آلوده» با حوزه مقصد «آزاردهندگی»</p>	
<p>تلاش زمستان برای گردگیری آسمان</p>	گردگیری زمستان	رفع تدریجی عوامل آزاردهنده	<p>حوزه مبدأ «تلاش برای گردگیری»، با حوزه مقصد «رفع تدریجی عوامل آزاردهنده» متناظر است و زمستان ویژگی مثبت انسانی یافته است</p>	
<p>سرفه کلان‌شهرها همچنان در پنجمین روز زمستان ادامه دارد</p>	سرفه کلان-شهرها	واکنش علیه یک عامل آزاردهنده	<p>نسبت دادن ویژگی انسانی «سرفه کردن» به «کلان‌شهرها» و انطباق این حوزه مبدأ با حوزه مقصد «پیامد ناشی از ورود یک عامل آزاردهنده»</p>	
<p>باز شدن پای باغ‌های تهران به پرونده آلودگی هوای تهران (خبر از بین رفتن باغ‌های تهران به عنوان یکی از عوامل آلودگی هوای تهران)</p>	باز شدن پا	وارد / اضافه شدن به موارد قبلی	<p>در یک ترکیب استعاری «باغ» همچون انسانی نمود دارد که با پاهایش وارد جایی می‌شود و تناظر حوزه مبدأ «باز شدن پا» با حوزه مقصد «اضافه و وارد شدن» آن به موارد قبلی مشابه برقرار شده است.</p>	

<p>«آلبوم» آهنگ مانند یک موجود جاندار «متولد» شده که این حوزه مبدأ با حوزه مقصد «تولید شدن» متناظر و نیز واژه «تولد» تکرار شده است.</p>	<p>تولید/خلق چیزی</p>	<p>تولد یه آلبوم</p>	<p>تولد یک آلبوم به مناسبت تولد مولانا</p>	
<p>«چشم باز» از ویژگی‌های انسانی که به نهاد «پلیس فتا» داده شده و نیز ویژگی «کور بودن» برای «فضای مجازی» موجب انطباق بین این حوزه‌های مبدأ و حوزه‌های مقصد «توانایی نظارت دقیق» و «عملیات ناشناخته» شده است.</p>	<p>توانایی نظارت دقیق عملیات ناشناخته</p>	<p>چشم باز پلیس نقاط کور</p>	<p>چشم باز پلیس فتا در نقاط کور فضای مجازی (خبر افتتاح مرکز فوریت‌های ۱۱۰ سایبری پلیس فتا)</p>	
<p>استفاده از عبارت «کارت زرد گرفتن» از ویژگی‌های بازیکنان خاکی برای روزنامه و تناظر بین این حوزه مبدأ و حوزه مقصد «جریمه/توبیخ شدن»</p>	<p>جریمه/توبیخ شدن</p>	<p>کارت زرد گرفتن</p>	<p>(روزنامه) بهار باز هم کارت زرد گرفت (تذکر به روزنامه بهار به دلیل تخلف مطبوعاتی)</p>	
<p>عمل «دررفتگی و فرار» که به فاعل جاندار نیاز دارد برای «تلگرام» به کار رفته است.</p>	<p>گریختن و جان سالم به در بردن از حادثه خطرناک</p>	<p>تلگرام قسر دررفته</p>	<p>تلگرام از فیلترینگ قسر دررفت (خبری درباره فیلتر نشدن شبکه تلگرام)</p>	
<p>تلقی عمل «خود را قاچاقی به جای رساندن» که به فاعل جاندار نیاز دارد برای «سوژه» و انطباق این حوزه مبدأ با حوزه مقصد</p>	<p>مخفیانه و غیرقانونی وارد جایی شدن</p>	<p>سوژه قاچاقی</p>	<p>سوژه‌ای که قاچاقی خودش رو به ۳۰:۲۰ رسونده (خبر مربوط به آمار کم کشف قاچاق)</p>	

کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیتراهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما ... ❖ ۱۷۵

<p>«عملی مخفیانه و غیرقانونی» شایان ذکر است که در این تیترا، آرایه طنز و شوخی به کار رفته است چراکه گنجانیدن یک خبر درسته خبری از رسالت‌های اخبار صدلوسیماست - نه از جمله اقدامات قاچاقی آن !!!</p>				
<p>تلقی «بیمار بودن» که از ویژگی‌های انسان است برای «ورزشگاه آزادی»، تناظر این حوزه مبدأ با حوزه مقصد «پدید آمدن مشکلات»</p>	<p>بررسی مسائل دچار مشکل شده</p>	<p>احوالپرسی ورزشگاه ناخوش احوال</p>	<p>احوالپرسی ۲۰:۳۰ از ورزشگاه ناخوش احوال آزادی (خبری درباره اوضاع بد ورزشگاه آزادی)</p>	

بحث و نتیجه‌گیری

استعاره ابزار زبانی قدرتمندی است که می‌تواند با اهداف و مقاصد فرهنگی و ملی کشور سازگار شود. استعاره به عنوان امری شناختی در حافظه جمعی افراد و نیز آرایه‌ای ادبی در فرایند شکل‌گیری معنا و مفهوم تیتراهای خبری (به‌مثابه متن) در ذهن مخاطب نقش مؤثری ایفا می‌کند. نظر به اینکه استعاره‌ها در متن تیترا خبری می‌توانند کارکرد حمایت از باورها و نگرش‌های خاصی داشته باشند و با توجه به اینکه درک مشترک بین فرستنده / گیرنده (گوینده / مخاطب) خبر بر اساس دانش مشترک افراد صورت می‌گیرد، خلق استعاره و منظری جدید از یک مفهوم باعث درک بهتر مخاطب و نیز ارتباط صمیمی‌تر مشترکین درگیر در تولید و دریافت پیام خبری می‌شود. از این رو، بر اساس تحلیل شیوه‌های خلق استعاره‌های مفهومی در تیتراهای خبر ۲۰:۳۰ می‌توان بازخوانی جدید و درک روشن‌تری از استعاره و نظام مفهومی آن در ذهن انسان به دست داد. پس از تحلیل نمونه‌هایی از تیتراهای این بخش خبری مشخص شد که جلوه‌های مختلفی از استعاره را می‌توان در تیتراهای خبر ۲۰:۳۰ بازشناخت؛ به این

ترتیب که برای هر سه نوع استعاره ساختاری، هستی‌شناختی و جهت‌ی در تیتروهای خبری نمونه‌های مناسبی یافت شد و این نتیجه به دست آمد که استعاره هستی‌شناختی با ۶۸/۶ درصد دارای بیشترین میزان وقوع بوده است شاید بتوان دلیل این امر را این‌گونه تبیین کرد که ما به طور عمده، تجربه‌هایمان را در قالب اشیا، اجسام و ظروف درک می‌کنیم. از این رو، انتقال مفهوم از این حوزه عینی به حوزه انتزاعی آسان‌تر و ملموس‌تر صورت می‌گیرد. یکی از کارکردهای پربسامد استعاره در نمونه تیتروهای تحلیل شده وجه زیبایی‌شناختی در طراحی و نگارش تیترو خیر و ایجاد آهنگ دلنشین و موزون و تأثیرگذار (برای مثال در تیترو «پاییز رنگ عوض کرد، آسمان خاکستری شد، وضعیت نارنجی») است. به علاوه، در نمونه‌های تحلیل شده بسیاری، شاهد کاربرد هم‌آیی واژگان یک حوزه معنایی هستیم. برای مثال، هنگام بیان خبر حمایت دولت از برنج‌کاران، در تیترو خبر ترکیب «کاشتن بذر» که اصطلاحی در حوزه کشاورزی و برنج‌کاری است به کار رفته است. یا در تیترو دیگری درباره کاهش قیمت مرغ، این‌گونه گفته می‌شود که «وقتی کرک و پر مرغ ریخته می‌شه» و این اصطلاحی است در حوزه مرغداری؛ به معنای «ریختن پر مرغ» بر اثر افزایش سن و یا کاهش ارزش آن. از عوامل دیگری که علاوه بر القای مفهوم خبر به ذهن مخاطب به زیبایی متن تیترو خبری هم کمک بسیاری کرده است، می‌توان به کاربرد تضاد واژگانی و معنایی اشاره کرد. برای مثال، ترکیب «روزگار سیاه سپیدان فارس» که با استفاده از تضاد بین رنگ واژگان «سیاه» و «سفید» معنای «نابودی و تباهی» این منطقه «زیبا و خوش آب‌وهوا» را در ذهن تداعی می‌کند. از دیگر نکات مهم در نمونه‌های مورد بررسی کاربرد طنز و شوخی در ارائه تیتروهای خبری زیباست. برای مثال، آنجا که در تیترو آمده: «سوژه‌ای که قاچاقی خودش رو به ۳۰:۲۰ رسونده» کاربرد شوخی را در ترکیب «قاچاقی رسوندن سوژه خبری» شاهد هستیم. همچنین نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که کاربرد استعاره در حوزه اخبار اجتماعی نسبت به اخبار سیاسی فراوانی بیشتری دارد. به نظر می‌رسد که این مورد به دلیل نزدیکی بیشتر اخبار اجتماعی به زبان روزمره عامه مردم و نیز تعداد بیشتر مخاطبان این نوع اخبار است. به علاوه، از آنجا که ضرب‌المثل‌ها بازتاب زندگی واقعی و نیز اعتقادات مردم هستند و از سوی دیگر، با استفاده از نظریه استعاره

مفهومی می‌توان به فرایندهای ذهنی افراد جامعه فرهنگی ایران پی برد میزان بالای کاربرد ضرب‌المثل‌های حاوی استعاره در تیتراهای خبر ۲۰:۳۰ نشان‌دهنده اهتمام رسانه ملی، به عنوان یکی از نهادهای متولی پاسداشت زبان فارسی به حفظ این گنجینه غنی ادبیات فارسی و نیز کمک به زیبایی هرچه بیشتر تیترا خبر است. همان‌گونه که می‌دانیم تیترا اخبار ۲۰:۳۰ رویکرد اطلاع‌رسانی دارد اما در موارد بسیاری، این کارکرد با بیان بخشی از ضرب‌المثل‌ها و یا حتی تغییری جزئی در اشعار حکیمانه، با ساختار زبانی ناقص و در عین حال جدید، ارائه گردیده و تنها به ذکر یک مصراع از شعر حاوی ضرب‌المثل اکتفا شده است. برای مثال، تیترا «بار کجی که به منزل نرسید» (درباره کشف محموله قاچاق) با تغییر در این شعر سعدی نوشته شده است: سعدیا، راست‌روان گوی سعادت بردند راستی کن که به منزل نرسد کج رفتار. البته به نظر می‌رسد که پرداختن به تعداد بسیاری از موضوعات در زمان محدود این بخش خبری، نقص ساختاری یاد شده را توجیه می‌کند. همچنین فقط یک مورد تیترا سؤالی (کالبدشکافی قراردادهای نفتی؛ چراغ سبز صنعت نفت به حضور شرکت‌های خارجی یا مقاومتی در مقابل توان داخلی؟) یافت شد که محتوای آن تفسیر رویداد و نوعی جهت‌دهی به افکار عمومی است. یک مورد تیترا غیرمعمول و یا شاید به نوعی فانتزی نیز («وقتی می‌شه خلاف جهت زندگی شنا کرد») به چشم می‌خورد که موضوع خبر آن چندان جدی نیست. ضمن اینکه هر دو نمونه از تیتراهای تحلیل شده، حاوی دو بخش (یکی مصدری و یکی با فعل در «گذر از کانال زمان؛ کیمیا از فردا ۲۳ سال پیرتر میشه») یا (هر دو بخش با فعل در «بورس اروپا قرمزپوش شد؛ بحران اقتصادی بالا گرفت») هستند. نتیجه دیگر حاصل از پژوهش، این نکته است که ۳۵ مورد از ۶۷ نمونه تیترا خبر، بدون فعل و حالت مصدری و نیمی دیگر، دارای فعل هستند. در پایان، شایان ذکر است که مهارت گوینده در انتقال مفاهیم، لحن گوینده خبر، فراز و فرود صدای او و در نتیجه؛ تعامل عناصر زبانی و غیرزبانی (برای مثال، زبان بدن گوینده) نیز خود در انتقال مفاهیم خبری و جلب توجه مخاطب به خبر بی‌تأثیر نیستند هرچند به دلیل همسو نبودن با هدف پژوهش به این عوامل پرداخته نشده است.

منابع

- آذربایجانی، حسین. (۱۳۹۰). بررسی استعاره‌های ظرف و مظروف در زبان فارسی مطبوعات. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- بهمنیار، احمد. (۱۳۶۹). داستان‌نامه بهمنیاری. تهران: دانشگاه تهران. چاپ اول.
- پورابراهیم، شیرین. (۱۳۹۳). بررسی استعاره‌های کلامی - تصویری در چند پوستر مناسبتی زبان فارسی. مجله پژوهش‌های زبان‌شناسی، ۱۱، صص ۳۶ - ۱۹.
- تربتی مقدم، سروناز. (۱۳۸۵). رسانه همان استعاره است: چشم‌اندازی بنیادین به رسانه. فصلنامه پژوهش و سنجش، ۴۷، صص ۱۶۴-۱۵۱.
- خزائی، محمد و بصائری، سلمان. (۱۳۹۲). جلوه‌های استعاره در نظام نشانه‌ای دیداری پوستره‌های عاشورایی. فصلنامه نقد ادبی، ۲۲، صص ۶۵ - ۴۹.
- خسروی، زهره. (۱۳۹۳). استعاره شناختی لیکاف و جانسون در متون مطبوعاتی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بیرجند.
- روشن، بلقیس و اردبیلی، لیلا. (۱۳۹۲). مقدمه‌ای بر معناشناسی شناختی. تهران: علم.
- شکرخواه، یونس. (۱۳۷۹). خبر. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها. چاپ پنجم.
- صفوی، کوروش. (۱۳۸۷). درآمدی بر معنی‌شناسی. تهران: سوره مهر.
- فتوحی رود معجنی، محمود. (۱۳۹۱). سبک‌شناسی نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها. تهران: سخن.
- کوچش، زلتن. (۱۳۹۳). مقدمه‌ای کاربردی بر استعاره (ترجمه شیرین پورابراهیم). تهران: سمت.
- گرکانی، محمدحسین. (۱۳۷۷). ابداع‌البدایع (به اهتمام حسین جعفری). تبریز: احرار. چاپ اول.
- گلفام، ارسلان و یوسفی‌راد، فاطمه. (۱۳۸۱). زبان‌شناسی شناختی و استعاره. فصلنامه تازه‌های شناختی، ۳، صص ۶۴ - ۵۹.
- مهدی‌زاده، سیدمحمد. (۱۳۸۷). رسانه‌ها و بازنمایی. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.

نصراللهی، علی‌اکبر. (۱۳۸۲). اصول خبرنویسی. تهران: سروش.
هاشمی، زهره. (۱۳۸۹). استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف و جانسون. مجله
ادب پژوهی، ۱۲، صص ۱۴۰ - ۱۱۹.

هاوکس، ترسن. (۱۳۷۷). استعاره (ترجمه فرزانه طاهری). تهران: مرکز.

Geeraerts, D. (1995). **Cognitive Linguistics: Handbook of pragmatics**, Amsterdam: J.Benjamin Pub. Co.

Lakeff, G. & Johnson, M. (1980). **Metaphors we Live by**, University of Chicago Press.

Lakoff, G. (1993). The Cotemporary Theory of Metaphor. In A. Ortony (ed.), **Metaphor and Thought**. 2nd ed.(Pp. 202-251). New York: Cambridge University Press.

Saeed, J. I. (1997). **Semantics**. Oxford: Blackwell.